

صلاحیت محلی در رسیدگی به جرایم نشریات الکترونیکی

امیر مقامی

مقدمه

گسترش ژورنالیسم الکترونیکی در قالب پایگاه‌های اطلاع‌رسانی خبری و علمی، طی سالهای اخیر در کنار رسانه‌های دیداری - شنیداری و حتی وب‌سایت‌های روزنامه‌های چاپی سبب کم‌رنگ‌تر شدن نقش مطبوعات چاپی در جوامع امروزی شده است؛ به گونه‌ای که تأثیر اخبار و مقالات آنلاین اینترنتی بسیار بیشتر از رسانه‌های چاپی است، به ویژه آن‌که بسیار سریع منتشر می‌شوند و گاهی مخاطب را با هجوم خود درگیر چالش شدید «گزینش» رسانه‌ای می‌کنند تا جایی که می‌توان از مرگ تدریجی مطبوعات چاپی سخن گفت؛ و این رسانه‌های «دنیای مجازی» (Cyberspace) به ایفای نقش بی‌بدیل خود در فرآیند جهانی شدن مشغولند.^۱ هرچند روزنامه‌ها و مجلات هنوز نقش سنتی خود را به سختی حفظ کرده‌اند. در این وضع، قانونمند کردن فعالیت‌های حرفه‌ای در محیط دیجیتال ضروری است.

اصل ۱۶۸ قانون اساسی تنها اصل قانون اساسی در خصوص دادرسی جرایم مطبوعاتی است که بر لزوم علنی بودن و حضور هیأت منصفه در رسیدگی دادگاه‌های عمومی به جرایم مطبوعاتی تأکید کرده است.^۲ و برخی دیگر از مفاد قانون اساسی نیز کلاً^۳ یا جزئاً^۴ به فعالیت‌های مطبوعاتی مرتبط است؛ اما همواره سخن گفتن از مطبوعات، تداعی کننده روزنامه‌ها و مجلات چاپی (کاغذی) بود. در حالی که در سالهای اخیر، با رشد فزاینده فناوری الکترونیکی از جمله گسترش پایگاه‌های اینترنتی، قانونگذار با وضع تبصره ۳ ماده یک قانون مطبوعات (الحاقی ۱۳۷۹) کلیه «نشریات الکترونیکی» را مشمول مواد قانون مطبوعات دانست تا شاید بخشی از فعالیت‌های دنیای مجازی در دنیای واقعی قانونمند شوند. در واقع، ماهیت مشابه «رسانه‌ای» فعالیت‌های مطبوعاتی و اینترنتی ایجاب می‌کند که حداقل نشریات الکترونیکی نیز مشمول اصول قانون اساسی در خصوص «مطبوعات» و «رسانه‌های گروهی» قرار گیرند. اما این همه ماجرا نیست بلکه صرف شمول قانون مطبوعات بر نشریات الکترونیکی آثار حقوقی خاصی دارد که چه بسا با ماهیت ویژه اینگونه نشریات و فعالیت‌های اینترنتی سازگار نباشد. اینک در این مقاله با واکاوی وضعیت حقوقی

^۱ آنتونی گیدنز و کارن بردسال، جامعه‌شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، ویراست چهارم، نی، ۱۳۸۶، ص ۶۸۴.

^۲ مطابق این اصل «رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیأت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون بر اساس موازین اسلامی معین می‌کند.»

^۳ اصل ۳ قانون اساسی: «دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد: ۲-... بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر.» اصل ۱۵: «... استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است.» اصل ۲۴: «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آن‌که مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آن را قانون معین می‌کند.» اصل ۱۵: «... استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است.»

^۴ اصل ۲۵ قانون اساسی: «... فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.»

نشریات الکترونیکی و ضمن بررسی ماهیت این نشریات، ضمن بررسی اعمال قواعد حقوق مطبوعات در مورد آنها، به طور ویژه موضوع صلاحیت محلی در رسیدگی به جرایم^۵ نشریات الکترونیکی مورد تحلیل قرار می گیرد.

۱- تعریف نشریه الکترونیکی

قانون مطبوعات تا پیش از سال ۸۸ تعریفی از نشریه الکترونیکی به دست نداده بود؛ برای تعریف این نشریات حداقل سه حالت را میشد متصور بود:

۱- نخستین وضع آن است که هر پایگاه اطلاع رسانی اینترنتی که نام دامنه (Domain) مشخصی دارد؛ فارغ از محتوای آن و بدون در نظر گرفتن فواصل منظم به روزرسانی به عنوان نشریه الکترونیکی محسوب شود. در چنین تعریفی، معیارهایی نظیر انتشار منظم، با نام ثابت، تاریخ و شماره ردیف که در ماده یک قانون برای تعریف «نشریه» در نظر گرفته شده است، نادیده گرفته می شود.

۲- پایگاههای اطلاع رسانی اینترنتی که با در نظر گرفتن همه معیارهای مندرج در ماده یک (از جمله رعایت فاصله منظم انتشار و به روزرسانی، نام ثابت، تاریخ، شماره) منتشر شوند نشریه الکترونیکی شناخته شوند. در این تعریف، مفهوم «الکترونیکی» به فضای اینترنت محدود می شود.^۶

۳- در تعریف سوم هر نوع انتشار دیجیتال را اعم از آن که در شبکه جهانی وب انجام شود یا از طریق سخت افزارها صورت پذیرد (مانند انتشار روی لوح فشرده)^۷ با رعایت معیارهای ماده یک قانون مطبوعات، می توان به عنوان نشریه الکترونیکی در نظر گرفت. بنابراین در این تعریف نشریه الکترونیک ممکن است به صورت پیوسته^۸ یا ناپیوسته^۹ (از طریق سخت افزار لوح فشرده) در دسترس باشد.^{۱۰}

در این راستا تبصره یک ماده یک آیین نامه اجرایی قانون مطبوعات با در نظر گرفتن معیار سوم به تعریف نشریه الکترونیکی پرداخت. در این تعریف چنانکه مشاهده خواهد شد «محیط دیجیتال» که اعم از «فضای سایبر» (اینترنت) و «سخت افزارهای حامل داده پیام» است؛ مشخصه و وجه تمایز نشریه الکترونیکی از نشریه چاپی (معمول) قلمداد شده است. طبق این تبصره «نشریه الکترونیکی، نشریه ای است که در محیط دیجیتال با همان صورت، شرایط و ظواهر یک نشریه چاپی و طی فرایند مرسوم روزنامه نگاری و تحریریه ای تولید و به طور منظم و با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف معینی در یک یا چند زمینه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... تولید و منتشر می شود.» و مطابق تبصره ۲ نیز «نسخه دیجیتال نشریات چاپی دارای مجوز، نیاز به اخذ مجوز جداگانه ندارد.» در واقع

^۵ جهت بررسی جرایم مطبوعاتی رک: دکتر سیدمحمد هاشمی، حقوق بشر و آزادیهای اساسی، میزان، ۱۳۸۴، ص ۳۷۰ به بعد. همچنین دکتر سیدمحمد هاشمی، «تحلیل حقوقی جرایم سیاسی و مطبوعاتی»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۰، ۱۳۷۱، و نیز «میزگرد جرایم مطبوعاتی»، مجله پژوهشهای حقوقی، شماره ۱، ۱۳۸۱.

^۶ برخی پایگاههای اینترنتی با عنوان «نشریه» و «مجله» اینترنتی/الکترونیکی فعالیت کرده اند که تلاش آنها بر آن است که بسته ای از مطالب را به صورت یکجا به روزرسانی کنند. برای نمونه به صفحات اینترنتی زیر مراجعه کنید:

<http://www.ijil.ir/>, <http://www.manzar.ws>, <http://www.dokhtiran.com/>,
<http://4ghad.com/New/>, <http://www.dehkadehonline.ir/>, <http://www.aarooz.com/>,
<http://www.zerotime.org/>, <http://www.efsha-bahatism.blogfa.com/>,
<http://www.sociologyofiran.com>

^۷ این نحوه انتشار بیشتر برای نشر الکترونیکی کتابها (E-Books) به کار می رود اما امکان انتشار نشریه از این طریق نیز منتفی نیست. کما این که برخی نشریات نسخه الکترونیک خود را (مثلا در قالب PDF) همراه نسخه چاپی عرضه می کنند. برای نمونه نک: کتاب ماه علوم و فنون، شماره ۱۷، شهریور ۱۳۸۷. بدیهی است نسخه الکترونیکی مجله، نشریه جدیدی محسوب نمی شود. (تبصره ۲ ماده یک آیین نامه اجرایی قانون مطبوعات)

^۸ On-line

^۹ Off-line

^{۱۰} دکتر رحمت اله فتاحی و یزدان منصوریان، مدیریت نشریه های ادواری، دبیش، ۱۳۸۱، ص ۱۳۲.

نسخه دیجیتالی، تابع همان نسخه چاپی است و مطلب جدیدی ندارد مانند وب سایت روزنامه هایی که مطالب روزنامه را عیناً منتشر می کنند.^{۱۱} اینگونه نشریات در واقع نشریه مستقل و جداگانه ای محسوب نمی شوند.^{۱۲} متعاقباً در اصلاحیه قانون مطبوعات در سال ۸۸ این متن به ذیل ماده یک قانون مطبوعات افزوده شد: «نشریه الکترونیکی، رسانه ای است که به طور مستمر در محیط رقمی (دیجیتال)، انواع خبر، تحلیل، مصاحبه و گزارش را در قالب نوشتار، صدا و تصویر منتشر می نماید.»

درباره تفاوت‌های این تعریف با تعریف آیین نامه می توان به این نکته اشاره کرد که موضوع «طی فرآیند مرسوم روزنامه نگاری» و نیز عناصر «نظم، نام ثابت، تاریخ و شماره ردیف معین» در قانون نادیده گرفته شده است و تعریف مندرج در آیین نامه که بر اساس آن تنها «چگونگی انتشار» یا «نحوه بیان» یعنی فضای دیجیتال و دنیای مجازی به جای کاغذ و فضای حقیقی، وجه تمایز نشریه چاپی از الکترونیکی محسوب می شد؛ نسبت به تعریف اخیر قانون مناسب تر به نظر می رسد. به عبارت دیگر «در این نوع نشریه، حامل، شیوه ثبت و انتقال اطلاعات متفاوت (از نشریه چاپی) است.»^{۱۳} لیکن با عنایت به اصل سلسله مراتب قواعد حقوقی، باید تعریف آیین نامه را ملغی دانست اما عناصر فوق در نشریه الکترونیک کاملاً حذف نخواهد شد. چرا که رعایت عنصر نظم طبق ماده ۱۶ قانون و ماده یک آیین نامه، عنصر نام ثابت طبق بند ج ماده ۷ قانون و مواد ۲ و ۱۰ آیین نامه و عنصر تاریخ و شماره ردیف معین نیز طبق ماده ۲۳ آیین نامه همچنان الزامی است.

۲- شمول قانون مطبوعات بر نشریه الکترونیکی

اصولاً نظام حقوقی ایران نسبت به «نحوه» انتشار، آینده نگر بوده و چگونگی نشر را به طریقه خاصی محدود نکرده است. این روش قانونگذاری سبب می شود تحولات آینده بر اثر پیشرفت فناوری، کمتر موجب ضرورت قانونگذاری جدید و ایجاد خلاء حقوقی نسبت به پدیده های نوین شود. چنانکه در ماده یک قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان (مصوب ۱۳۴۸) تعریف «اثر» بدون در نظر گرفتن «طریقه یا روشی که در بیان و یا ظهور و یا ایجاد آن به کار رفته» است، انجام شد. در ماده یک قانون مطبوعات نیز اشاره ای به چگونگی و طریق انتشار نشده است. از این رو، ممکن بود بدون الحاق تبصره ۳ به این ماده نیز به شمول قانون مطبوعات بر نشریه الکترونیکی حکم شود. البته قانون مطبوعات از یک سو محدودیتهایی برای بهره مندی از حق انتشار مطبوعات ایجاد کرده و آن را تابع شرایط معینی قرار داده است (نظام پیشگیرانه با تأکید بر ضرورت مجوز قبلی)^{۱۴} که سبب محدودیت در فعالیتهای مطبوعاتی می شود (مقررات مندرج در فصل چهارم قانون مطبوعات) و از سوی دیگر حقوقی را برای مطبوعات در نظر گرفته است (از جمله مقررات مندرج در فصل سوم قانون) و بر ضرورت حضور هیأت منصفه و علنی بودن دادرسی جرایم مطبوعاتی صحه گذاشته است. لذا از یک سو اصل «تفسیر قوانین به نفع متهم» اقتضا داشته است مقررات قانون مطبوعات به نفع نشریات الکترونیکی قابل استناد باشد تا از حقوق مندرج در قانون مطبوعات بهره مند گردند؛ از سوی دیگر در راستای اصل «قانونی بودن محدودیتهای» و در نتیجه «تفسیر مضیق قوانین کیفری» مقتضی بود که محدودیتهای مطبوعات چاپی به نشریه الکترونیکی تسری نیابد. این دوگانگی، تصویب تبصره ۳ ماده یک قانون مطبوعات را موجه می نمایاند. مطابق این تبصره «کلیه نشریات الکترونیکی مشمول مواد این قانون است.» منظور از «نشریه الکترونیکی» پیش از این شرح داده شد اما ضروری است به این نکته اشاره شود که گرچه تصریح قانون بر این است که این نشریات فقط مشمول مواد «این قانون» یعنی «قانون مطبوعات» هستند اما مانعی وجود ندارد که هرگونه قواعد حقوقی مربوط به «مطبوعات» - گرچه در قوانین دیگر از

^{۱۱} برای نمونه نک: www.etemaad.ir

^{۱۲} فتاحی و منصوریان، منبع پیشین، ص ۱۳۵.

^{۱۳} همان، ص ۱۳۱.

^{۱۴} برای بررسی بیشتر نک: هاشمی، منبع پیشین، ص ۱۹۲ به بعد.

جمله قانون اساسی، قوانین آیین دادرسی و... - درج شده باشند به نشریات الکترونیکی تسری یابند. لیکن در برخی موارد، ماهیت و چگونگی فعالیت در فضای مجازی این ضرورت را ایجاب می کند که قواعد حقوقی خاص نشریات الکترونیکی تدوین و تصویب شود.^{۱۵}

نکته مهم در مورد شمول قانون بر نشریات الکترونیکی این است که سایتهای خبری، وبلاگها و وب سایتهای شخصی و هرگونه اثر منتشره که فاقد ویژگیهای مندرج در ماده یک قانون مطبوعات و به عبارت دیگر خارج از تعریف تبصره یک ماده یک آیین نامه اجرایی این قانون باشد، از شمول قانون مطبوعات نیز خارج است. هرچند ظاهراً تلاشهایی در دولت و مجلس انجام می شود تا همه پایگاههای اینترنتی تحت شمول قانون مطبوعات درآیند و این موضوع نیز در جای خود قابل تأمل و نقد و بررسی است.^{۱۶}

۳ - نتایج اعمال قانون مطبوعات بر نشریات الکترونیکی

پس از قطعیت شمول قانون مطبوعات بر نشریات الکترونیکی، باید به نتایج حقوقی حاصل از این امر اشاره نمود که مهمترین آنها مختصراً عبارتند از:

۱- نشریات الکترونیکی باید برای تأسیس و انتشار از هیأت نظارت بر مطبوعات مجوز بگیرند؛ در غیر اینصورت تابع قوانین عمومی خواهند بود؛

۲- طی مراحل صدور پروانه نشریه و مطابقت چگونگی انتشار و تأمین منابع مالی برای نشریه الکترونیکی نیز ضروری است. (مقررات فصل پنجم قانون).

۳- نشریات الکترونیکی نیز وظیفه دارند رسالتهای مطبوعات (مندرج در فصل دوم قانون مطبوعات) و مصوبات شورای عالی امنیتی ملی را (طبق اصل ۱۷۶ قانون اساسی و تبصره ۲ ماده ۵ قانون) رعایت نمایند.

۴- نشریات الکترونیکی از همان حقوق حرفه ای مطبوعات بهره مند می شوند و تخلف مقامات دولتی در محدودکردن غیرقانونی این حقوق، موجب مسؤولیت کیفری ایشان خواهد بود. (تبصره یک ماده ۵ قانون)

۵- مجازاتهای جرایم مطبوعاتی در مورد نشریات الکترونیکی اعمال می شود؛ بدین ترتیب که مجازاتهای آنها بیش از آن که براساس قوانین عمومی (نظیر قانون مجازات اسلامی و قوانین مربوط به حمایت از حقوق مالکیت فکری) مشخص شود، تحت تأثیر قانون مطبوعات است (مواد ۶، ۷ و ۳۵ - ۲۳ قانون) در صورت عدم کسب مجوز (طبق بند یک فوق)، بالعکس عمل خواهد شد.

۶- مدیرمسئول و نویسنده یا ارسال کننده مطلب در نشریه الکترونیکی نیز همزمان مسؤولیت حقوقی دارند (تبصره ۷ ماده ۹ قانون).

۷- علنی بودن دادرسی^{۱۷} و حضور هیأت منصفه در رسیدگی به جرایم نشریه الکترونیکی نیز ضروری است (اصل ۱۶۸ قانون اساسی و مقررات فصل هفتم قانون مطبوعات).

۸- دادگاه کیفری استان برای رسیدگی به جرایم نشریات الکترونیکی «صلاحیت ذاتی» دارد (تبصره یک ماده ۲۰ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب الحاقی ۱۳۸۱).

۴ - احراز صلاحیت محلی در جرایم نشریات الکترونیکی

^{۱۵} کامبیز نوروزی، «رسانه شناسی»، بازدید ۱۳۸۸/۱/۲۵ در:

<http://www.etemaad.ir/Released/88-01-26/150.htm#140495>

^{۱۶} <http://isna.ir/ISNA/NewsView.aspx?ID=News-1317423&Lang=P>, visited: 2009-04-16

^{۱۷} باید به این نکته توجه داشت که اصل ۱۶۸ درخصوص ضرورت حضور هیأت منصفه و علنی بودن، به دلیل «خاص» بودن بر اصل ۱۶۵ قانون اساسی که در صورت تشخیص دادگاه مبنی بر «منافی عفت یا نظم عمومی» بودن، می تواند غیرعلنی باشد حاکم است.

پیش از ورود به این مبحث باید به این نکته اشاره شود که فرض اولیه و بدیهی، احراز صلاحیت دادگاه های ایران بر اساس اصل «صلاحیت سرزمینی» (مندرج در مواد ۳ و ۴ قانون مجازات اسلامی) است. در غیر اینصورت احراز صلاحیت بر مبنای اصل «صلاحیت شخصی» (وفق ماده ۷ ق.م.ا) با توجه به ماده ۵۷ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری (ق.آ.د.ک) نیاز به مذاقه نخواهد داشت. باتوجه به ویژگی فراسرزمینی فضای سایبری و ویژگی بین المللی جرایم رایانه ای،^{۱۸} حسب این ماده چنانچه جرم مطبوعاتی در خارج از کشور واقع شده باشد، با توجه به اصل صلاحیت شخصی رسیدگی در صلاحیت دادگاه محل دستگیری متهم خواهد بود. اصل صلاحیت محلی در دعاوی کیفری عبارتست از «صلاحیت و شایستگی دادگاه در رسیدگی به جرایم ارتكابی واقع در قلمرو جغرافیایی خاص» و «به موجب آن تشخیص داده می شود که از بین مراجع قضایی کشور که صلاحیت ذاتی رسیدگی به جرمی را دارند، کدام یک (از نظر محلی) صالح به رسیدگی هستند.»^{۱۹} در واقع هر دادگاهی نسبت به جرمی صلاحیت رسیدگی دارد که در حوزه قضایی آن اتفاق افتاده باشد.^{۲۰} چنانکه اشاره شد برای رسیدگی به جرایم مطبوعاتی با توجه به تبصره یک ماده ۲۰ ق.ت.د.ع.ا دادگاه کیفری استان دارای صلاحیت ذاتی^{۲۱} است. در این راستا با توجه به منطوق ماده ۵۴ ق.آ.د.ک که مقرر داشته است «متهم در دادگاهی محاکمه می شود که جرم در حوزه آن واقع شده است.»؛ در واقع رسیدگی به جرایم مطبوعاتی در دادگاه کیفری استان محل وقوع جرم انجام می شود.

مطابق ماده ۲۴ آیین نامه اجرایی قانون مطبوعات، هر نشریه ای (اعم از چاپی و الکترونیکی) باید دارای «محل ی به عنوان دفتر نشریه» باشد و صاحب پروانه نشریه باید نشانی محل دفتر را پس از اخذ پروانه کتبا به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اعلام نماید. در خصوص جرایم مطبوعات چاپی، محل وقوع جرم معمولاً همان محل تهیه مطالب (دفتر نشریه) محسوب می شود اما در مورد جرایم نشریات الکترونیکی می توان دو وضع متفاوت را تصور نمود. نخستین تصور این است که نشریه الکترونیکی از طریق سخت افزارها تهیه و منتشر شده باشد. در این صورت به نظر می رسد (برای مثال) انتشار نسخه های لوح فشرده، شبیه انتشار نسخه های چاپی نشریه است. دومین حالت، انتشار نشریه به صورت آنلاین و اینترنتی است. در این حالت، چنانچه نشریه از مکانهای مختلف و توسط کاربران (یا نویسندگان مختلف) از شهرها و استانهای گوناگون به روزرسانی شود، احراز صلاحیت محلی برای دادگاه کیفری یکی از استانها با مشکل مواجه می شود. البته اگر انتشار مطالب در همان محل دفتر نشریه به عمل آید مشکلی وجود نخواهد داشت. اما چنانچه علیرغم وجود دفتر، ارسال «داده پیام ها»^{۲۲} از مکانهای مختلف به عمل آید آیا باز هم دادگاه کیفری استان محل دفتر نشریه صالح به رسیدگی است؟

برای پاسخ به این پرسش به نظر می رسد می توان به قواعد مندرج در قانون تجارت الکترونیکی تمسک جست؛ بنابراین

^{۱۸} محسن طاهری جبلی، «جرم و کامپیوتر»، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، شماره ۹، ۱۳۷۲.

^{۱۹} محمدحسین شاملو احمدی، فرهنگ اصطلاحات و عناوین جزایی، دادیار، ۱۳۸۰، ص ۲۹۵.

^{۲۰} دکتر رجب گلدوست جویباری، کلیات آیین دادرسی کیفری، جنگل، ۱۳۸۶، ص ۱۲۰.

^{۲۱} مقصود از صلاحیت ذاتی، صلاحیتی است که مقتن براساس نوع جرم یا اهمیت یا مجازات جرم برای مرجع قضایی تعیین نموده است. نک: همان، ص ۱۲۳.

^{۲۲} طبق بند الف ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲، «داده پیام» (Data Message) عبارت از «هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فناوری های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می شود.» مطالب و تصاویری که پایگاههای اینترنتی روی وب قرار می دهند و نیز مطالبی که به وسیله ایمیل ارسال می شود از جمله پرکاربردترین «داده پیام»ها در روابط الکترونیکی است.

اولا دفتر نشریه همان محل ارسال داده پیام (ارتکاب جرم) محسوب می شود. (معیار بند الف ماده ۲۹ ق.ت.ا)^{۲۳}
ثانیا اگر نشریه دارای چند دفتر با نام و عنوان نشریه باشد، باید دفتر اصلی و رسمی نشریه را محل ارسال داده پیام و محل ارتکاب جرم قلمداد نمود. (معیار بند ب ماده ۲۹ ق.ت.ا)^{۲۴}

ثالثا اگر ارسال کننده مطلب، از خارج از دفتر نشریه که محل کاری شخص حقوقی است اقدام به ارسال مطلب نماید - مثلا از رایانه شخصی این کار را انجام دهد - باز هم اصولا دفتر نشریه به عنوان «اقامتگاه قانونی» نشریه ملاک خواهد بود؛ مگر آن که معلوم شود «اقامتگاه» نشریه محلی غیر از دفتر اعلام شده، بوده است. (معیار بند ج ماده ۲۹ ق.ت.ا)^{۲۵} اما چرا بند ج ماده ۲۹ ق.ت.ا به نشریه الکترونیکی آنلاین که از مکانهای مختلف به روزرسانی می شود، قابل تعمیم است؟ نخست آن که در ماده ۲۹ گرچه مکان فعالیت «اصل ساز»^{۲۶} به عنوان منشاء اصلی داده پیام مورد اشاره قرار گرفته است؛ اما باید توجه داشت که شخصی که واقعا به عنوان اصل ساز (ارسال کننده مطلب) عمل می کند در حقیقت «از طرف» نشریه عمل می کند؛ لذا طبق قسمت آخر بند ب ماده ۲ ق.ت.ا «اصل ساز» شامل «شخصی که در خصوص داده پیام به عنوان واسطه عمل می کند، نخواهد شد.» پس در هر صورت، «اصل ساز» همان «نشریه» است که دارای «دفتر» به عنوان «محل کار» مشخصی است که در وزارت ارشاد به ثبت رسیده است. حال چنانچه مصدقا تردیدی در شناخت محل دفتر نشریه ایجاد شود؛ مثلا - از آنجا که در بند ج ماده ۲۹ به فقدان محل کار اشاره شده است - موردی که دفتر نشریه واقعا جایجا شده است ولی تغییر محل به اطلاع وزارت ارشاد نرسیده یا موردی که اعلام دفتر نشریه صوری بوده و مطالب از مکان یا مکانهای دیگری منتشر می شده است؛ می توان به عموم ماده ۵۳ ق.آ.د.ک استناد نمود که بر اساس آن «چنانچه جرمی در محل کشف شود ولی محل وقوع آن (که قانونا محل دفتر نشریه و در صورت معلوم نبودن آن، اقامتگاه قانونی واقعی نشریه است) معلوم نباشد، دادگاه به تحقیقاتی که شروع کرده ادامه می دهد تا وقتی که تحقیقات ختم و یا محل وقوع جرم معلوم شود، چنانچه محل وقوع جرم مشخص نگردد، دادگاه رسیدگی را ادامه داده و اقدام به صدور رأی می نماید.» همین معیار در ماده ۲۹ قانون جرایم رایانه ای نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

بنابراین در موردی که ارسال مطالب از مکانهای مختلف انجام شده باشد با عنایت به معیارهای مندرج در ماده ۲۹ قانون تجارت الکترونیکی و ماده ۲۹ قانون جرایم رایانه ای و با توجه به محصور بودن عبارت «اصل ساز» به «نشریه» (به عنوان شخصیت حقوقی) در ماده ۲ این قانون، رسیدگی به جرایم نشریات الکترونیکی در صلاحیت دادگاه محل دفتر نشریه است و چنانچه «دفتر» رسمی نشریه معلوم نباشد در صلاحیت اقامتگاه قانونی نشریه و در صورت فقدان اقامتگاه نشریه، در صلاحیت هر حوزه ای است که جرم در آن محل کشف گردد. منطق «دادرسی یکجا» که گاه به عدول از صلاحیت دادگاهها تحت عنوان «صلاحیت اضافی» می انجامد^{۲۷} اقتضا می کند که به همه جرایم مربوط به یک شخص حقوقی نیز در یک دادگاه رسیدگی شود؛ لذا استفاده از معیارهای قانون تجارت الکترونیکی سبب می شود، رسیدگی به جرایم مربوط به یک نشریه الکترونیکی حتی المقذور، در صلاحیت دادگاه کیفری یک استان مشخص قرار گیرد چراکه حسن جریان دادرسی کیفری ایجاب می کند که حتی به «اتهام عدیده

^{۲۳} «محل تجاری یا کاری "اصل ساز"، محل ارسال داده پیام است.» طبق بند ب ماده ۲ قانون نیز «اصل ساز» (Originator) به معنی «منشاء اصلی "داده پیام" است که "داده پیام" به وسیله او یا از طرف او تولید یا ارسال می شود اما شامل شخصی که درخصوص "داده پیام" به عنوان واسطه عمل می کند نخواهد شد.»

^{۲۴} «اگر "اصل ساز" بیش از یک محل تجاری یا کاری داشته باشد... محل اصلی شرکت، محل تجاری یا کاری است.»

^{۲۵} «اگر "اصل ساز" ... فاقد محل تجاری یا کاری باشد، اقامتگاه قانونی... ملاک خواهد بود.»

^{۲۶} طبق بند ب ماده ۲ قانون نیز «اصل ساز» (Originator) به معنی «منشاء اصلی "داده پیام" است که "داده پیام" به وسیله او یا از طرف او تولید یا ارسال می شود اما شامل شخصی که درخصوص "داده پیام" به عنوان واسطه عمل می کند نخواهد شد.»

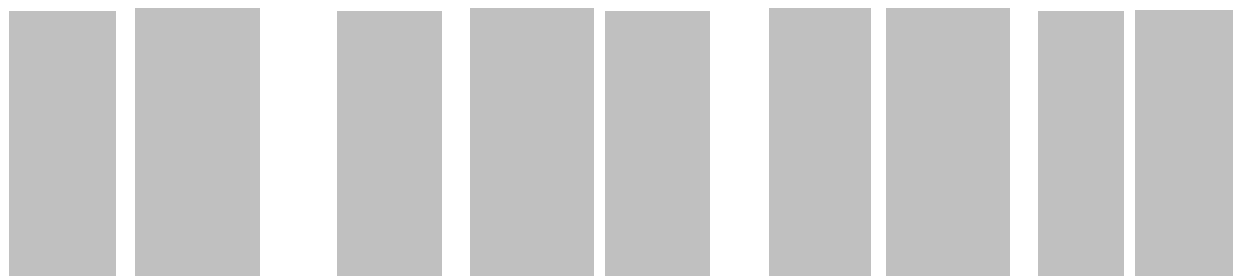
^{۲۷} گلدوست جویباری، همان، ص ۱۳۴.

ای از متهمان و یا به تعداد معینی از جرایم ارتكابی» که به نحوی در ارتباط با یکدیگر هستند در یک دادگاه رسیدگی شود.^{۲۸}

نتیجه

نشریه الکترونیکی جز در نحوه انتشار غیرچاپی، تمایزی با نشریات چاپی ندارد و همان حقوق و مسؤولیتهای نشریات چاپی را خواهد داشت و اصولاً قوانین مطبوعاتی بر آن حاکم است؛ تا زمانی که قوانین خاص با توجه به ماهیت آنلاین آنها تدوین و تصویب شود. به تبع این امر، رسیدگی به جرایم نشریه الکترونیکی هم در صلاحیت دادگاه کیفری استان است و محل «دفتر نشریه» معیار اصلی تعیین دادگاه صالح می باشد.

پایان.

^{۲۸} نک: دکتر محمود آخوندی، «صلاحیت کیفری»، مجله حقوقی وزارت دادگستری، شماره ۳، ۱۳۵۷ و نیز علیرضا باقری، آیین دادرسی کیفری سه استاد، نوای دانش، ۱۳۸۴، ص ۱۸۸.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.